

סג הלכות ראש השנה ה'תשפ"ה סג

ערב ראש השנה (יום רביעי - כ"ט אלול)

של ראש השנה וגם להדלקת נרות שבת, כיון שביום טוב אסור להדליק אש חדשה. כמו כן אסור לכבות את הגפרור, אלא יש להניחו עד שיכבה מאליו.

עירוב תבשילין

- **מהו עירוב תבשילין** – כיון שהשנה היום השני של ראש השנה צמוד לשבת, כדי שיהיה ניתן לבשל ולהדליק נרות מהיום השני של ראש השנה לשבת, יש להכין כבר ביום רביעי (לפני כניסת החג) – לחם ותבשיל שיהיו לכבוד שבת. הלחם צריך להיות לפחות בשיעור של כביצה (58 גרם) והתבשיל לפחות בשיעור של כזית (29 גרם). להידור מצוה יניח חלה שלימה וחתוכה חשובה של בשר או דגים.
- **בהנחת העירוב יחזיק העירוב ביד ימין ויברך "על מצות עירוב"**, אחר כך יאמר: "בעירוב זה יהיה מותר לנו לאפות ולבשל ולהדליק נר ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת". אם יודע בוודאות שלא יבשל מהחג לשבת (בכלל בישול הוא גם מי שמניח על הפלטה תבשיל לח) – יניח עירוב בלי ברכה.
- **על ידי העירוב ניתן לבשל ולהכין מהיום השני של ראש השנה לשבת**, אבל לא מהיום הראשון של ראש השנה ליום השני של ראש השנה, וכן לא מהיום הראשון של ראש השנה לשבת.
- כשמבשל או מכין מהיום השני של ראש השנה בשביל שבת, יזהר לבשל ולהכין הכל בעוד היום גדול, כלומר בשעה מוקדמת. בשעת הדחק אפשר להקל ולבשל גם סמוך לשבת.
- **את העירוב תבשילין יש לשמור עד כניסת שבת**, ונוהגים להשתמש בלחם של העירוב ללחם משנה בסעודות שבת בליל שבת ובשבת בבוקר ולאכול בסעודה שלישית.

הדלקת נרות

- **הכנת הנרות** – יכין את הנרות גם ליום השני וגם לשבת, שביום טוב עצמו אסור להדביק את הנר או להבהב את הפתילה (שו"ע או"ח תקיד, ח), וכן ב"פתיל צף" נכון שיכניס הפתילה בתוך מצוף השעם.
- **ברכה** – ביום הראשון והשני מברכים "להדליק נר של יום טוב". ויש נשים שנהגו לברך גם ברכת שהחינו, וכל אשה תעשה כמנהג משפחתה (לדעת הגר"ע יוסף יצ"ל אין לברך שהחינו).
- **ברכה קודם הדלקה** – בהדלקת נרות יום טוב נהגו הרבה לברך תחילה ואחר כך להדליק, והנהגת כך תזהר להדליק הגפרור קודם הברכה, שהרי אסור להדליק אש חדשה אחר שבירכה וקיבלה יום טוב, רק מותר להעביר אש מאש שהייתה דלוקה כבר קודם החג (שו"ע תקב, א). וכן תזהר שלא לכבות הגפרור אחר ההדלקה (שו"ע תקיד, א).

מנהגי היום

- **תענית** – נוהגים להתענות בערב ראש השנה (שו"ע או"ח תקפא, ב). כדי לקבל פני המלך יתברך שמו (חת"ס), וכדי שיכנס האדם לעשרת ימי תשובה בהכנעה ושברון לב, כי התענית עושה הכנעה בלב האדם (בן איש חי נצבים בהקדמה). **אמנם נחלשו הדורות ורבים אינם מתענים, ויש מתענים עד חצות**. (צריך לקבל על עצמו את תענית במנחה שלפני ערב ראש השנה. השנה במנחה של יום שלישי. אם קיבל רק בלב נחשב קבלה).
- **הליכה לבית קברות** – יש נוהגים ללכת לבית הקברות להרבות שם בתחינות (רמ"א ס"ו תקפא), כיון שבית הקברות הוא מקום מנוחת הצדיקים והתפילה מתקבלת שם ביותר. ואל ישים מגמתו נגד המתים, אלא יבקש מה' שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר, ויתן צדקה קודם התחינות (משנ"ב).

התרת נדרים

- נוהגים לעשות התרת נדרים, ומתירים אפילו בלילה (שו"ע יו"ד ס"ו רכח, ג). ואין יכול לעשות התרת נדרים בשביל אחר ואפילו אם עשאו שליח (שו"ע שם, טו), רק לאשתו יכול להתיר אם מינתה אותו שליח (שו"ע יו"ד ס"ו רלד, נו).
- התרת נדרים שעושים בערב ראש השנה – אינה מועילה לנדרים שהאדם זוכר, ויעשה שאלת רב על נדרים אלו.
- המתירים יהיו שלשה אנשים, וטוב לעשות ההתרה לפני עשרה אנשים, ומתירים לכל הציבור יחדיו.

הכנות לחג

- **מתנות לחג** – גם ראש השנה בכלל חג לקיום מצוות "ושמחת בחגך" (משנ"ב ס"ו תקצז, סק"א), וצריך לקנות בגדים ומתנות לילדים ולאשה כמו בכל יום טוב.
- **מכבסים ומספתרים** בערב ראש השנה (שו"ע תקפא). "להראות שאנו בטוחים בחסדו יתברך שיוציא לצדק משפטינו" (משנ"ב).
- **טבילה במקווה** – יש נוהגים לטבול במקווה טהרה, וזמן הטבילה משעה שישית ביום (שעה קודם חצות היום) – בערך משעה 11:30, ועל כל פנים לא יקדים קודם שעה חמישית.
- **תפילת מנחה** – יזהר בתפילת מנחה שהיא תפילה אחרונה של השנה (בן איש חי נצבים אות ב), ואין אומרים בה תחנון.
- **יתכלה שנה וקללותיה** – מה שנהגו לומר כן בסוף השנה, העיר הגרש"ז אויירבך יצ"ל שיש להיזהר בזה שלא להיות ח"ו כפויי טובתו של מקום, ולכן יש גם להודות באותה מידה על החסדים והטובות שהיו במשך השנה ולייחל שימשיכו גם הלאה.
- **נר נשמה** – יש להדליק נר נשמה לפני כניסת החג שיהיה דולק עד סוף החג (לפחות 48 שעות, מומלץ נר של 72 שעות), כדי שיהיה אפשר להעביר ממנו אש גם להדלקת נרות ביום השני

יום א' של ראש השנה (יום חמישי - א' תשרי)

- **ברכת שהחיינו** – בקידוש מברכים שהחיינו בשמחה וטוב לבב. "שהחיינו וקיימנו" – לסיים שנה נוספת, "והגיענו" – לשנה חדשה.
- **שמחה בחג** – "אוכלים ושותים ושמים ... אמנם לא יאכלו כל שבעים למען לא יקלו ראש ותהיה יראת ה' על פניהם" (ש"ע תקצ"ז, א').
- **סימנים** – **חכמינו ז"ל תקנו לאכול מיני מאכל לסימן טוב** (גמ' כריתות דף ו'.. ש"ע תקפג, א). "הפרי הוא סימן שזיכור האדם ויתעורר בתשובה ויתפלל על הדבר הזה" (ש"ה). ונהגו לאכול הסימנים אחר ברכת טובים". (משנ"ב תקפ"ג ה', בן איש חי, כף החיים).
- המוציא ואכילת כזית לחם. דברים שאין דרכם לבוא בסעודה (כגון תמרים) צריכים ברכה ואין ברכת הלחם פוטרת אותם.
- **מי שקשה לו לאכול מהסימנים** – יאמר את ה"יהי רצון גם בלא אכילה וגם אם אין לו את הסימן על השולחן (כף החיים תקפג, ו).
- **נחת ושמחה** – "הנה כל אלו העניינים עושים הכל לסימן טוב, ולכן פשיטא שיהיה מאד שלא יכעס בימים אלו, מלבד גודל האיסור, כדי שיהיה לסימן טוב, רק יהיה לבו שמח ובטוח בה' עם התשובה ומעשים טובים". (משנ"ב תקפ"ג ה', בן איש חי, כף החיים).

יום ב' של ראש השנה (יום שישי - ב' תשרי)

"אחר החורבן הוא בהכרח לעשות ב' ימים של ראש השנה. ביום הראשון עולה בחינת הפנימיות והנשמות, וביום השני עולה אף בחינת החיצוניות. וזהו טעם שאמרו בזוהר פרשת פנחס שיום ראשון הוא 'דינא קשיא', ויום שני הוא 'דינא רפיא', והטעם הוא כי ביום הראשון עדיין לא נתבסמו העולמות עד יום השני" (כף החיים ס' תר"א סק"ה)

- **ברכה** – ביום טוב נהגו הרבה לברך תחילה ואחר כך להדליק. תדליק גפרור מהנר נשמה או מאש אחרת שכבר דלוקה, ותזהר שלא לכבות הגפרור אחר ההדלקה.

קידוש וסעודה

- **ברכת שהחיינו** – גם בליל יום טוב שני של ראש השנה אומרים בקידוש ברכת שהחיינו, וטוב להניח על השולחן פרי חדש, או ללבוש בגד חדש, כדי שברכת שהחיינו תחול גם עליהם (ש"ע).
- **סימנים** – עושים סדר הסימנים בלילה השני כמו בלילה הראשון (אליה רבה תקפג, ב. בא"ח נצבים אות ד).

מוצאי היום השני – כניסת שבת

- **הדלקת נרות שבת** – בסוף היום השני של ראש השנה מדליקים נרות שבת. ההדלקה חייבת להיות בזמן כניסת שבת לפני השקיעה (בשעה 18:00). יש להדליק גפרור מהנר נשמה או מאש אחרת שכבר דלוקה, ולהיזהר שלא לכבות הגפרור אחר ההדלקה.
- **קידוש בליל שבת** – כמו בכל שבת ללא הבדלה.

דיני הכנה מיום א' ליום ב'

- **איסור הכנה** – צריך לזהר שלא יכין שום דבר מיום הראשון של ראש השנה ליום השני (ש"ע תקג, א), ואף בבין השמשות של יום הראשון לא יכין ליום השני, עד שיהיה לילה גמור (18:57) (ביאור הלכה שם). איסור זה הוא בין במלאכות גמורות, כמו אפיה ובישול, ובין בדבר שאינו אלא טורח בלבד, כגון הדחת קערות ועריכת השולחן או הכנת הנרות להדלקה בליל שני. עירוב תבשילין אינו מועיל להכנה זו כנ"ל.
- **הוצאת אוכל מהמקפא** – יש מתירים (זוז"ע), וי"א שלכתחילה יוציא בעוד היום גדול שאינו ניכר שעושה לצורך הלילה (גרש"א, גריש"א).

הדלקת נרות

- **הכנת הנרות** – בצאת היום הראשון אחר שיהיה לילה גמור (18:57) מותר להוציא את חתיכת הפח הנשאר מהנרונים לצורך הדלקת נרות של היום השני ואין לחוש לאיסור מוקצה (רעק"א). נרות שעוה אסור להדביקים לפמוט, וכן לא יבהב את הפתילות לפני הדלקתם (ש"ע תקיד, ט). פתיל צף אם לא הכין מראש יכין בשינוי.
- **הדלקה** – רק אחרי צאת היום הראשון (18:57) מדליקים נרות.

תקיעות שופר

"כל עיקר השופר תלוי בתשובה ... התעוררות תשובה מעט היום הוא כנגד מורח גדול בזמן אחר ... שאם הרחר בתשובה

ביום ראש השנה בציבור יקרע רוע גזר דינו ויכתב בספר החיים, יען שערי תשובה פתוחים"

(הרב שלום שרעבי (הרש"ש) בדרשתו לפני התקיעות)

- **מצוות עשה** – מצוות עשה מהתורה לשמוע שופר בראש השנה. ביום הראשון המצוה הינה מהתורה, ביום השני המצוה הינה מדברי חכמים.
- **כוונה לצאת ידי חובה** – התוקע מכוון להוציא ידי חובה את כל השומעים, והשומעים מתכוונים לצאת ידי חובה.
- **אכילה קודם התקיעות** – לכתחילה אין לקדש ולאכול קודם תקיעת שופר (ש"ע תרנב, משנ"ב תקצב, טו). אך לקדש ולטעום פחות מכביצה מזונות, מותר במקום הצורך, לכן נהגו רבים להקל לקדש ולאכול לפני התקיעות כדי שיוכלו לכוון בתפילה כראוי. מנהג חסידים ואנשי מעשה שלא לטעום כלום קודם התקיעות "ולא לפנות על ימין ועל שמאל עד שיקיים המצוה משום חיבוב מצווה" (כף החיים שם).
- **סך הקולות** – תוקעים במהלך התפילה סך הכל 101 קולות. ב"תקיעות דמיושב" שתוקעים קודם תפילת מוסף – תוקעים 30 קולות, וב"תקיעות דמעומד" שבתפילת מוסף – תוקעים סך הכל 70 תקיעות, ובסוף התפילה תוקעים תרועה גדולה.
- **עמידה** – למנהג האשכנזים יש לעמוד גם ב"תקיעות דמיושב". ולמנהג הספרדים עומדים רק בשעת הברכות ויושבים ב"תקיעות דמיושב". בתקיעות שעל סדר תפילת מוסף אין להיסמך על עמוד וכדומה באופן שיפול אם ינטל העמוד.
- **הפסק בדיבור** – אין להפסיק בדברים שאינם מעניין התפילה מרגע ששמעו הברכות עד סיום התקיעות דמעומד (ש"ע תקצב, ג). אם דיבר – אין צריך לחזור ולברך (רמ"א שם), ומכל מקום מותר להפסיק בשביל ברכת אשר יצר (מנח"י, צ"ץ אלעזר).
- **ברכת שהחיינו** – למנהג הספרדים מברכים שהחיינו רק ביום הראשון, למנהג האשכנזים מברכים שהחיינו גם ביום השני.

- **תקיעות לנשים** – נשים פטורות משמיעת קול שופר כיון שזו מצוות עשה שהזמן גרמא, אך רוב הנשים קבעו מצוה זו עליהם ובאות לבית הכנסת לשמוע קול שופר. למנהג הספרדים – אשה לא מברכת על תקיעת שופר. למנהג האשכנזים – אשה אחת תברך ותוציא את כולם ולא יברך להם איש אם כבר יצא ידי חובה (רמ"א תקפ"ט, ו). אשה שמגיעה להתפלל במוסף ולא שמעה את הברכות, תברך לעצמה קודם התקיעות.
- **תקיעות נוספות** – אין לתקוע ללא סיבה תקיעות נוספות לאחר שסיימו לתקוע 101 קולות, אך מותר לתת לקטנים לתקוע וגם לתקוע עבור קטנים אם לא שמעו (רמ"א תקצ"א, א).
- **מוקצה** – בראש השנה השופר נחשב כלי ואינו מוקצה, אף כשסיימו את התקיעות ואף בלילה (שש"כ כב, לב). אמנם בשבת השופר מוקצה.

"זמן תקיעת השופר הוא עת חפץ להשריש בליבנו הסכב חזק על קיום התורה והמצוה לכלל השנה" (מאורות הרא"ה)

ענייני תפילה כלליים

- "כשאומר: 'היום הרת עולם אם כבנים אם כעבדים', כתב רבינו הרש"ש: כל עצמותיו יאחזמו רעד, לכי יפקוד ה', אם אב אני? איה כבודי?, ואם אדונים אני? איה מוראי?, לכן יאמרו זה במתון ושברון לב" (בן איש חי נצבים אות כב)
- **בכיה בתפילה** – רבי חיים ויטאל העיד שהאר"י ז"ל היה בוכה בתפילות ראש השנה, אמנם הגר"א כתב שאין לבכות בראש השנה. הרב עובדיה יוסף זצ"ל מכריע שאין מחלוקת, אם מביא את עצמו לבכות אסור, אך אם מתעורר מעצמו לבכות אין בזה מניעה כלל.
  - **"המלך הקדוש"** – מליל ראשון של ראש השנה ועד יום כיפור חותמים בברכה השלישית שבתפילת שמונה עשרה "המלך הקדוש". אם שכח או מסופק לגבי סיום המלך הקדוש חוזר לראש, אולם בראש השנה ויום כיפור אם זוכר שהתחיל "וכן תן פחדך" וכו', ומסופק רק לגבי סיום הברכה אינו צריך לחזור לראש.
  - **עמידה בפתיחת הארון** – המנהג לעמוד בעת פתיחת הארון, אבל מעיקר הדין אין חיוב לעמוד כיון שספר התורה מונח במקומו, לכן זקן או מי שנחלש יכול לשבת (שעה"צ קמו, יח).
  - **לעבור כנגד המתפללים** – אם המתפלל שמאחוריו לא סיים תפילתו, לא יפסע לתוך ד' אמותיו, ואפילו שמפסיק ביניהם דבר קבוע גבוה עשרה טפחים אין להקל בזה (משנ"ב ב קב, ב. ילקוט יוסף סוף ס' קב). אם המתפלל אינו ממש מאחוריו אלא מרוחק לצדדים אפשר להקל
  - **ולפסוע (משנ"ב קב, יט)**. אם המתפלל עומד במקום המיועד למעבר יש המתירים לעבור כנגדו (אשי ישראל כט, יד). מי שצריך להתפנות או שצריך לעבור ליטול ידיים לברכת כהנים מותר לעבור לפני המתפללים (וטוב שיאמר פסוקים בעבורו) (פסקי תשובות שם).
  - **שתיית מים במהלך התפילה** – מי שממש צריך לשתות מים במהלך התפילה יכול לשתות אחרי תפילת עמידה של שחרית. כדאי לברך על השתייה "שהכל" קודם התקיעות.
  - **אשה שטרודה בשמירה על הילדים או מי שאנוס ואינו יכול להתפלל בציבור** – כתב על כגון זה ה"שם משואל" (מכתב בסוף הספר): "שעיקר היהדות להיות האדם בטל לדעת התורה וחכמיה, וזה שווה יותר מהכל, ועל כן אין לך להצטער ... וכן בעניני התפילה, ידוע שהשליח ציבור מוציא אותם שאנוסים, ואפילו עם שבשדות, וחשוב כמו שמתפללים בעצמם". וב'שפת אמת' (לראש השנה שנת תרמ"ז) כתב: כי ההלל שישראל חפצים לומר בראש השנה – אך מנועים מלאמרו – גדול הוא מההלל הנאמר בפועל, כגדולת המחשבה והרצון על הדיבור.

מנהגי יום ראש השנה

- **שינה** – נוהגים שלא לישן ביום ראש השנה (רמ"א תקפ"ג, ב). "שאינ ראוי לישן ביום זה שהוא יום הדין וכל העולם עוברים לפני מלך העולם כבני מרון" (חיד"א), מי שיכול יקום תיכף בעלות השחר (בן איש חי, כף החיים, חז"ע) ועיקר הקפידא שלא לישן עד חצות היום (אר"י ז"ל). ומי שצריך את השינה כדי שיוכל לכוון בתפילות כראוי יישן כדרכו (הליכות שלמה).
- **תשליך** – ביום ראשון של ראש השנה, אחר תפילת מנחה קודם שקיעת החמה, הולכים אל מקור מים, ואומרים תפילת תשליך (רמ"א תקפ"ג, ב). גם הנשים אם רוצות יכולות לומר תשליך ומקבלות שבר על כך (הגר"מ אליהו זצ"ל).
- **מנהג קריאת תהילים** – אחר הסעודה יקבע עצמו ללימוד משניות ראש השנה, ויש נוהגים לגמור כל ספר התהילים (משנ"ב תקפ"ג, ט), ויש שקוראים את כל ספר התהילים שתי פעמים, ק"נ מזמורים כפול שנים = מנין כפ"ד (מועד לכל חי יב, כה).
- **רחיצה (נצרך מאד השנה שראש השנה צמוד לשבת)** – במים קרים: מותרת רחיצה של כל הגוף בין בשבת בין ביום טוב. במים פושרים: **בשבת** (דווקא מדוד שמש אבל לא מדוד חשמלי) – מותרת רחיצה רק של פניו ידיו ורגליו. **ביום טוב** (בין מדוד שמש בין מדוד חשמלי שמופעל באמצעות שעון שבת) – **למנהג הספרדים** מותרת רחיצה של כל הגוף אפילו במים חמים (דווקא בבית אבל לא במקלחת שבמקוה), **למנהג האשכנזים** רק במים פושרים מותרת רחיצה של כל הגוף, אבל במים חמים מותרת רק רחיצה של פניו ידיו ורגליו. בכל מקרה מותר להשתמש בסבון נוזלי, ויזהר מאוד בניגוב שלא יסחט את השערות. להסתרק בכלי אסור ביד מותר.

"אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין? ומי מטהר אתכם? אביכם שבשמים שנאמר (יחזקאל לו, כה) 'וְיִרְקַתִּי עֲלֵיכֶם מֵימֵי טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם'. ואומר (ירמיה יז, יג) 'מִקְנֶה יִשְׂרָאֵל הוּא, מִה מִקְנֶה מִטְהַר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל' (משנה סוף מסכת יומא)

לשנה טובה בריאות וחיים ארוכים תכתבו ותחתמו אתם וכל בני ביתכם!